

Zmírnění, resp. odstranění poruch vývoje vyžaduje zejména:

- profesionálně kvalifikované a cílené přístupy od dospělých,
- vyřešení vlastních vývojových psychosociálních krizí samotným dítětem,
- vybudování dlouhodobého pozitivního emocionálního vztahu mezi dítětem a dospělou osobou.

Zásadním kritériem v našem rozhodování mezi rodinou a dítětem by měl být „nejvyšší zájem“ dítěte.

Dítě pro rodiče, nebo rodiče pro dítě?

Dilema

„Proč by si měli náhradní rodiče vybírat dítě? Není to přece žádné zboží. Dítě musíme přijmout naprosto bezpodmínečně. Každé dítě potřebuje rodiče.“

„Bezdětný pár by měl být vůbec rád, že dítě dostane. Buď je bere, nebo ne!“

„Výběr? Mezi malými dětmi? To je nejlepší cesta ke korupci. Tak vytvoříme i v náhradních rodinách dvě skupiny dětí – chtěné a nechtěné.“ „Dítě je více méně nepopsaná bytost, ‚tabula rasa‘. Především na rodičích záleží, co z něj vyroste. Tak jaký výběr?“

„Opravdu – dítě není zboží. Náhradní rodinná péče je něco jako manželství. Měl by to být vztah na celý život. Ani partnera nám přece nikdo mechanicky nepřiděluje.“ „Výběr znamená naše skutečně svobodné rozhodnutí – svobodnou volbu. Jenom za ni můžeme nést zodpovědnost!“ „I malé dítě je osobnost! Někteří náhradní rodiče a děti se k sobě hodí víc a jiní si zase vůbec ‚nesedí‘. Když mezi nimi nepřeskočí jiskra...“

Sofie

„Bílá“ blondatá a kudrnatá holčička přišla do našeho zařízení v první třídě. Její matka se kdesi „ztratila“ a žila na neznámém místě. Babička, která s nimi bydlela a dokud mohla, tak matku zastupovala, vážně onemocněla (během Sofiina pobytu v zařízení zemřela) a nemohla se o Sofii starat. Od začátku šlo o „perspektivní“, právně volné dítě.

V databázi našeho ústavu jsme měli několik žadatelů o osvojení, kteří splňovali všechny zákonem stanovené podmínky. „V pořadí“ byl bezdětný manželský pár; oba inženýři pracující ve výzkumu. Jemu bylo třicet pět let, ona byla o rok mladší. Na první pohled ideální konstelace. Manželé se s dítětem sešli; bylo to oboustranně rozpačité setkání.

Po několika návštěvách, které se odehrály na „naší půdě“, následovalo pár víkendových pobytů v rodině žadatelů. Sofie se odchodům nebránila, ale nám se zdálo, že její předávání má jakýsi technický charakter. Jak při odchodu, tak při návratu chyběl větší emocionální náboj. Žádné projevy radosti nebo smutku. Když jsme se Sofie ptali, co dělala o víkendu, mluvila nejvíc o tom, že si četli knížky a počítali. A také byli trochu venku. Zážitky ze společné hry úplně chyběly.

Rozhodly jarní prázdniny. Poté co žadatelé Sofii dovezli zpět, sedli jsme si s nimi (společně s naší psycholožkou). Chtěli jsme probrat, co dál. Žadatelé ale už byli rozhodnuti – kontakt se Sofií končí. Na základě „vlastních analýz“ zjistili, že se dívka pomalu učí, neumí ani dobře číst, při počítání dělá chyby. A oni by chtěli, aby jejich dítě šlo v jejich stopách. Podle nich byla Sofie mentálně opožděná.

Když za mnou přišla moje bývalá kolegyně učitelka a zároveň také kamarádka, která si před pěti lety osvojila poloromskou holčičku, s tím, že je čas, aby měla druhé dítě, měl jsem radost. „Přemýšlej o Sofii,“ řekl jsem jí. Za dva dny mi přišla říct, že si Sofii nevezme. Neměla odvalu si ji vzít, protože Sofiina biologická matka žila jen dvě ulice od jejího bytu. „Nevím, jak bych zvládla situaci, kdy bych šla se Sofií po ulici a potkaly bychom její matku.“

Ukázalo se však, že její „nastavení na mateřství“ bylo skutečně velké; síla společné touhy se projevila. Bylo pro ni radostným překvapením, když otěhotněla, a nakonec u nich opravdu bylo o holčičku víc. Sofie ale stále čekala na své náhradní rodiče.

Začátkem letních prázdnin jsme s našimi dětmi „z ústavu“ prožili dva týdny v Tatrách; jezdili jsme tam pravidelně. Chatu, kde jsme bydleli, vedli bezdětní manželé (muž 33 a žena 30 let); díky opakovaným pobytům jsme s nimi měli velmi dobré, přátelské vztahy. Během pobytu jsme se k nim „ohlásili“ na večerní návštěvu; přišli jsme s lahví šampaňského a už při první skleničce jsme řekli: „Je na čase, abyste měli dítě. Máme pro vás krásné děvčátko. Je taky světlolase a modrooké jako vy!“

Žena rychle vzala nápad vážně a když pak Sofii viděla, byla pevně rozhodnuta. Využívala každou příležitost, aby ji mohla pozorovat, snažila se zapojovat do všeho, co jsme s dětmi dělali. Její manžel byl ale mnohem opatrnější, situace pro něj byla naprosto nová a on v ní opatrně tápal. Velkým problémem bylo i to, že manželé ještě neměli zažádáno o náhradní rodičovství. Sofie (a dobrá vůle zainteresovaných) však všechno urychlila. A koncem září už byla ve své nové rodině.

Sofie v nové rodině dokázala, že není jen pěkná, ale (pokud se sejde s trpělivou láskou) i šikovná; ukázalo se, že inženýři-výzkumníci neměli pravdu.

A já dodnes vlastně nevím, zda jsme „vybrali“ dítě pro rodiče, nebo rodiče pro dítě. Když o tom uvažuji, připadá mi, že se Sofie a její noví rodiče našli vzájemně.

Souvislosti

- *Utopie.* Malé, řekněme dvou- až pětileté dítě, na kterém na první pohled poznáme jeho romský původ, navštěvuje se sociální pracovníci z příslušného úřadu nebo se svou „tetou“ vychovatelkou z dětského domova jednu rodinu za druhou a vybírá si svou náhradní rodinu. A jeho výběr? V rodině podle jeho přání by byli zřejmě oba rodiče (spíše v mladším než ve středním věku), v rodině je už alespoň jedno dítě a plno hraček. A kočka nebo pes – možná i králíček. (Zkusme se zamyslet nad tím, že by takové dítě přišlo do naší rodiny. Vybralo by si nás? Pokud by si nás nevybralo, tak proč?)
- *Realita.* Do dětského domova nebo na sociální úřad přijdou potenciální zájemci o osvojení, pěstounství (a někdy i profesionální výchovu v rodině), jsou středního věku, bezdětní nebo už s velkými dětmi a většinou mají jasnou představu. Chtějí skoro vždy *malé blondaté děvčátko s modrýma očima.* Nechtějí *starší dítě se sourozenci, dítě romské, dítě se zdravotním, smyslovým nebo mentálním postižením.* *

Navzdory tomu, že mnozí odborníci v oblasti náhradní výchovy často až hyperbolicky charakterizují nereálné představy žadatelů (vyznívá to někdy jako klišé), je nepopiratelné, že představy zájemců o náhradní rodičovství a možnosti vybrat si „v duchu svých představ“ se diametrálně rozcházejí. Mohou vůbec najít společnou řeč? Odborníci proto mnohdy dodávají: „A potom odcházejí se snědým *pětiletým hnědookým a tmavovlasým chlapečkem!*“

Na jedné straně stojí dítě, které (i když není „žadatelem“) potřebuje rodiče; a na druhé straně jsou rodiče, kteří žádají (potřebují, chtějí) dítě. Charakteristikou dětí, které v jejich původní rodině nechtěli, nebo byly z rodiny odebrány z důvodu nedostatečné péče nebo nějakého ohrožení, jsme se zabývali v minulé kapitole. Nyní se ptáme, kdo jsou ti potenciální a reální náhradní rodiče. Jaká jsou jejich rodičovská očekávání? Jaká je jejich motivace pro rodičovství? Proč žádají o svěření dítěte do péče?

Cesta rozhodování je dlouhá a rozhodnutí je vždy spojeno ne s jedním, ale s více motivy (viz tab. č. 7). Jde o širokou škálu různorodých motivací – od těch, které jsou „oficiální“ a veřejné, přes skryté důvody až po motivy, které pocházejí z nevědomí nebo je žadatelé vědomě utajují.

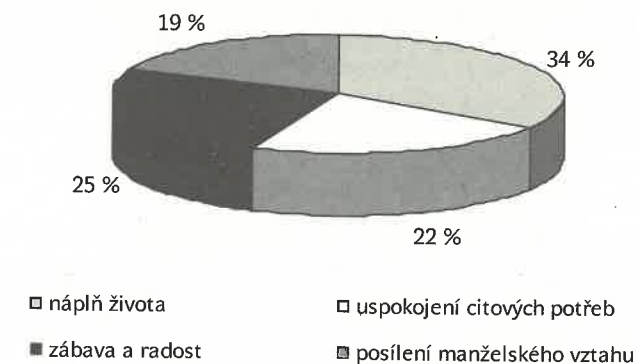
Tabulka č. 7 – Motivace pro náhradní rodičovství

Motivy zveřejněné	<ul style="list-style-type: none"> ■ Altruistický. Snaha, ochota a reálná možnost pomoci těm dětem, které pomoc potřebují. ■ Profesionální. Přesvědčení zájemců, že dětem rozumějí a že to s nimi umějí. ■ Emocionální. Láska k dětem, pozitivní vztah k nim, snaha o plnější život. ■ Nenaplněné rodičovství. Touha prožít si rodičovství aspoň psychologicky, když už to není biologicky možné, zabezpečení kontinuity rodiny. ■ „Rodinný“. V rodině s jedináčkem doplnění sourozence. ■ Smysl života, životní náplň. „Náhrada“ prázdného místa po vlastních dětech nebo přijetí poslání např. v rámci náboženského společenství. ■ Ekonomické zabezpečení. Snaha o smysluplné podělení se o přebytek materiálních statků. ■ Záchranář. „Spasitelský komplex“. Když nemůže „spasit“ svět, tak aspoň jedno dítě.
Motivy nevěřejné	<ul style="list-style-type: none"> ■ Pragmatismus. Může jít o dostupnou práci a možnost smysluplně strávit čas v konkrétním prostředí, které neposkytuje jiné možnosti. ■ Ekonomické přilepšení. Stabilní příjem (netýká se adopce). ■ Rodinná povinnost. Pocit rodinné sounáležitosti i společenské očekávání vytvářejí tlak na přijetí dítěte (týká se především pěstounství v rámci příbuzenstva). ■ Společenský status. Starat se o dítě, resp. být zaměstnaný je společensky uznávaná morální hodnota. ■ Ubytování. Je (bylo) součástí SOS vesničky, pěstounského zařízení i Dětského městečka. ■ Publicita. Motivací je sebezprezentace (např. u některých „hvězd“ v zábavním průmyslu).
Motivy skryté	<ul style="list-style-type: none"> ■ „Něco si dokazují.“ Aspirace nerealizovaného nebo neúspěšného rodičovství se přesunou na dítě „zvenku“. ■ „Vykoupím své viny.“ Pokud o odčinění, které bývá součástí pocitů viny souvisejících s nezvládnutou výchovou vlastní dcery či syna. ■ „Čekám, že mi dítě bude vděčné a že mne ocení.“ Zájemce od dítěte podvědomě očekává „pohlazení“, vděčnost. Může jít o nezralého dospělého, kterému v dětství chybělo dostatečné ocenění, nebo hledání „náhradního“ objektu, který zastoupí ty, kteří tuto potřebu aktuálně nenaplní (manžel, vlastní děti). ■ Řešení partnerské krize. Příchod dítěte „zvenku“ má zlepšit narušený nebo málo naplněný partnerský vztah. ■ Psychopatologické motivy. Nejčastěji jde o heterosexuálně nebo homosexuálně pedofilní zaměření. ■ Mocenské ambice. Rodičovská pozice umožňuje prostřednictvím budování závislosti uplatnění mocenských ambicí.

Podstatnou úlohu v celém procesu hrají potenciální náhradní matky a jejich potřeba naplnění nejen biologického, ale i psychologického mateřství.²² Jsou to právě ony, kdo zpravidla přijdou s ideou osvojení dítěte, a muž je „jen ten“, kdo s tím souhlasí.

²² Zvláštní pozornost si tato oblast zaslouží tehdy, když rodičům zemře jejich biologické dítě a za něho hledají náhradu skrze adopci.

Graf č. 3 Hodnota dítěte v očích matek (podle Matějček, Z., 1992)

Bez těchto matek podle všeho není náhradní výchova v rodině uskutečnitelná.²³ Dlouhodobě není možná ani bez otců, kteří s náhradním rodičovstvím (a tedy i s manželkou) nejen souhlasí, ale také toto rozhodnutí vezmou za své. Jen tak mohou být v nových rodinných vztazích oporou.

V tomto kontextu je namístě i upravená verze našeho dilematu, která by mohla znít: Dítě pro rodiče, nebo rodič pro dítě? Manželé, nebo jednotlivci?

Mátejčková, S. (2006) uvádí některé výsledky z (téměř) celoevropského průzkumu z let 1999 a 2000, v němž respondenti odpovídali na dvě otázky:

- Potřebuje dítě oba rodiče?
- Schvalujete, pokud chce mít žena dítě jako svobodná matka, bez trvalého partnera?

Na první otázku odpovědělo „ano“ nejvíc dotázaných v Bulharsku (97,2 %), nejméně ve Švédsku (60,1 %). Na Slovensku to bylo 95,3 % a v Česku 86,1 % respondentů. Evropský průměr byl 85,4 %.

Na druhou otázku odpovědělo „ano“ nejvíc respondentů z Islandu (81,9 %), nejméně z Malty (15,3 %). Na Slovensku to bylo 23,3 % dotázaných, v Česku 39,3 %. Evropský průměr byl 43,6 %.

Navzdory tomu, že obhájcí svobodných matek i úplných rodičovských párů mají svou pravdu, je faktem, který nezávisle na argumentech jedné či druhé strany musíme respektovat, že přibývá rodin (biologických i náhradních), kde je jen jeden rodič, a že mají své specifické problémy. Podle Vágnerové, M. (2000, s. 367–368) jde především o tyto:

²³ Vzpomínáme si na několik případů z praxe, kdy po smrti adoptivní, resp. pěstounské matky její manžel nezvládal péči o dítě nikoli po technické stránce, ale emocionálně. Dítě se následně dostalo do dětského domova.

- Vyšší emocionální náročnost; rodič ví, že je na všechno sám.
- Přetíženost, zavalení povinnostmi; rodič je za všechno zodpovědný, zpravidla nemá ani dočasně možnost přesunout povinnosti na někoho jiného.
- Frustrace způsobená mnoha příčinami, malá možnost dostatečně uspokojovat svoje potřeby.
  - Častější samota a sociální izolace.
  - Častější finanční problémy.
- Jeho autoritu nepodporuje druhý rodič, což se projevuje v oslabení mocenské hierarchie rodič–dítě.
- Pocit ponížení (v případě nechtěného „jednorodičovství“); rodič zůstal sám na povinnosti i zodpovědnost. Může to vést k pocitu nespravedlnosti.
- Větší sebeúcta a pocit větší osobní hodnoty. Platí to zejména o těch, kteří se vyrovnali se ztrátou partnera a aktuálně je pro ně důležitý především vztah k dítětem.

Jako přednost úplné rodiny vnímáme otcovský potenciál, to, co mohou dětem poskytnout otcové. Zkušenosti povětšinou potvrzují, že žena-matka je flexibilnější a cítí v oblasti zabezpečení biologické a sociální kontinuity rodiny mnohem větší zodpovědnost než muž. Pokud by nepečovala o děti, „neodchovala“ je, jako by nenaplnila svoje poslání. Skutečnou matkou se žena stává v dialogu se svým dítětem. Biologická matka si s ním „povídá“ už během těhotenství, náhradní od chvíle, kdy se rozhodla vzít si dítě do péče, ale ono je ještě „ve hvězdách“.

V dobře fungující rodině je muž-otec nositelem více či méně abstraktních idejí a vyšších principů. Děti jsou tak trochu jeho žáky, zejména chlapci pak bývají i následníky jeho „filozofické“ školy. Jeho rodičovství je naplňováno prostřednictvím kontinuity postojů. V situaci, kdy otec v rodině nefunguje dobře, nebo dokonce nefunguje vůbec, se jeho dítě celkem snadno přidá k jiné „filozofické“ škole. Uvěří něčemu, co si v rodině neprožilo; to je spojeno i s množstvím rizik a leckdy i vážných selhání.

K tomu, aby se z muže stal skutečný otec, nestačí model jeho vlastní úplné rodiny a to, že má své biologické dítě. Ke skutečnému otcovství (biologickému i náhradnímu) muž dospěje díky kvalitní matce dítěte. Tyto „spojené nádoby“ pomohou vytvořit skutečnou rodinu.

Navzdory tomu, že to zájemci o náhradní rodičovství obvykle nepreferují,²⁴ se i na Slovensku setkáváme čím dál častěji s tím, že si rodiče osvojí dítě, které

24 Podle autorek Průšové, L., Staré, A. (2003) je v Čechách mezi dětmi, které čekají více než 3 měsíce na osvojení, 66 % romského původu, mezi žadateli o osvojení je 8 % a mezi adepty pěstounství 15 % těch, kteří chtějí přijmout i dítě odlišného etnika.

vyrůstalo v kulturně i etnicky odlišném prostředí.²⁵ Není nijak výjimečné (a je to akceptováno), pokud si příslušník většinového etnika osvojí například Roma. Jak ale umí majoritní společnost přijmout podobnou situaci, pouze s obrácením rolí? Co když je žadatelem Rom a chce si osvojit „bílé“ dítě?

Schooler, J. E. (1999) mluví o trojí motivaci rodičů, kteří se rozhodli přijmout dítě jiného etnika nebo rasy:

- není šance dostat „bílé“ dítě,
- „barvoslepost“ – jde o zájem spojený s přesvědčením, že na rase a barvě nezáleží, že stačí výchova s láskou,
- potřeba sociální prezentace – rodiče se dali na „křížáckou výpravu“ za sjednocení světa.

Bohužel jsme se nesetkali s výzkumem, který by měl za cíl mapování selhání v etnicky homogenních a heterogenních náhradních rodinách. A tak můžeme zatím jen konstatovat, že v motivech, které jsme uvedli, se skrývají jistá rizika.

Nemožnost dostat bílé dítě se podobá situaci člověka, který by chtěl vystudovat architekturu, ale přijali ho „jen“ na obor silniční stavby. Jsou tací, kteří takové řešení přijmou jako realitu, jiní to ale vnímají jen jako náhradní východisko, které pro ně není závazné a mohou je časem opustit.

Mnohem rizikovější se nám zdá „*barvoslepost*“. Neschopnost vzít na vědomí odlišnost,²⁶ snaha „obléci dítě do konvenčních šatů rodičů“ může vést k těžko řešitelným konfliktům – na jedné straně stojí očekávání náhradních rodičů, na druhé pak sebepojetí dítěte.

Také *potřeba sociální prezentace* v sobě ukrývá konflikt. Svět je zlý a my ho jdeme spasit. Socializaci dítěte nepřispívá, pokud je dítě součástí konfliktu s majoritní částí společnosti.

I když se setkáváme s názorem (nepochybně diskutabilním), že je třeba vybírat rodiče pro dítě, a ne naopak, ani v praxi se tato proklamace často nedrží. Naštěstí občas zvítězí i obyčejný „selský“ rozum. Neexistují univerzální rodiče a univerzální děti. Život konzumních, plnoštíhlých a usedlých náhradních rodičů zaměřených na televizní kulturu může neklidné a živé dítě jednorázově oživit, ale s větší pravděpodobností pro ně bude znamenat problém; dát klidnou rodinu dohromady s neklidným dítětem jen proto, že na ně došla řada, znamená riziko pro obě strany. A pro rodiče, kteří si váží vzdělání a považují je za vysokou hodnotu, je těžké přijmout, že dítě s mentálním postižením má v oblasti vzdělávání svoje limity.

25 *Mezietnické* osvojení má svá specifika, zejména pokud jde o přípravu náhradních rodičů a společenského prostředí, ve kterém rodina žije. U nás jde především o děti romského původu, v USA černošské, ve Švýcarsku například o děti z jihovýchodní Asie. Názory na ni nejsou ani mezi odborníky, ale například ani u nás mezi Romy, jednotné. Ve Velké Británii zaznamenali od roku 1989 ústup mezietnických osvojení.

26 Vnitřní nepřijetí odlišnosti dítěte jeho náhradními rodiči (nejen etnické) je častým zdrojem konfliktů, které se mohou promítnout do poruch chování dítěte.

Metoda „rodiče pro dítě“

Východím bodem je vždy určité dítě (resp. sourozenecká skupina), které může přijít do náhradní rodiny. Ze žadatelů-adeptů náhradního rodičovství se vybírají tací, kteří v nejvyšší míře vyhovují představám sociálního úřadu či jiné kompetentní instituce. Adepti mohou, ale nemusejí tuto nabídku přijmout.

Výhody

- Pokud žadatelé mají možnost souhlasit, nebo nesouhlasit s přijetím konkrétního dítěte, snižuje se možnost, že se budou snažit vybrat si mezi více dětmi, a omezí se jejich budoucí pochybnosti o tom, jestli si neměli z dostupných dětí vybrat jiné, „lepší“ dítě (pochybnosti se mohou dostavit zejména tehdy, objeví-li se výchovné problémy). Tato situace je podobná přirozenému rodičovství – biologičtí rodiče také nevědí, jaké dítě se jim narodí.
- Příslušná instituce má větší svobodu a zodpovědnost při rozhodování, které dítě kterému páru nabídne. Touto volbou se výrazně podpoří odbornost rozhodování.
- Výrazně se redukuje tzv. experimentování s dětmi, jejich krátkodobé pobyty „jen tak na zkoušku“.
- Všechny volné děti mají přibližně stejné šance – sympatické a hezčí, ale i ty méně „atraktivní“.
- Celý proces probíhá rychleji.

Nevýhody

- Nemožnost opravdového výběru takového dítěte, které by žadatelům „sedělo“ podle jejich představ, může od náhradního rodičovství odradit i ty, kteří mají jinak dobré předpoklady přijmout dítě do náhradní rodinné péče.
- Pokud jdou žadatelé „cestou rizika“ a nevědí, jaké dítě jim bude svěřeno, vnímají jako jistější, pokud si vezmou dítě co nejmenší, zdravé a bílé. Taková situace znevýhodňuje starší nebo romské děti.
- Je-li dítě formálně „přiděleno“, mohou ho rodiče (zejména v krizových situacích) vnitřně odmítat; také se mohou uchýlit k alibismu (my jsme tohle dítě nechtěli, ale nechali jsme se zmanipulovat).
- Nerovnocenná pozice žadatelů vůči sociálnímu úřadu a soudu.
- Pokud je dítě „přidělováno“ schematicky nebo alibisticky s ohledem pouze na pořadník, nebo je výběr provázen nízkou odborností a vysokou subjektivitou, je hodně pravděpodobné, že dítě a náhradní rodiče nebudou dostatečně „kompatibilní“.

Metoda „dítě pro rodiče“

Východím bodem procesu jsou žadatelé-rodiče, pro které se hledá vhodné dítě. Za optimálních okolností jde o proces, v němž má žadatel možnost poznat různé děti, sledovat je v konkrétních situacích a v přímém kontaktu, a může pak podle toho korigovat svoje představy. Může tak sám dospět k řešení, které pro něj bude ideální.

Výhody

- Svobodné rozhodnutí na základě poznání dítěte a kontaktu s ním je hlubším závazkem, než jaký představuje volba „pod tlakem“.
- Usměrnování vlastních představ nevychází z rozhodnutí úředníků, ale z přímého kontaktu s dítětem.²⁷ Už v této fázi se může začít s budováním vztahu.
- Žadatelé jsou s institucemi v partnerském vztahu.
- Do náhradních rodin se touto cestou dostanou i některé starší děti, děti s postižením nebo děti romského původu. Žadatel je také připraven k přijetí sourozence dítěte²⁸.
- I ti, které předcházející metoda odradí, se takto mohou připravit na náhradní rodičovství.

Nevýhody

- Pokud je zejména první kontakt žadatelů s dítětem veden nevhodným způsobem, mohou být v dítěti vzbuzeny „falešné“ naděje a následné odmítnutí ho traumatizuje.
- Neodborná interpretace prvního kontaktu; např. projev deprivace dítěte, které se na zájemce doslova „nalepi“, se vykládá jako ono „přeskočení jiskry“.
- Opakované výběry z nabízených dětí, braní dětí „na zkoušku“ může vyvolat přesvědčení, že dítě je tady pro nás, a nikoli my pro něho.
- Favorizování některých dětí, jejich upřednostňování před jinými, trauma dětí, které si nikdo nevybral, může vyvolat i napětí ve výchovném zařízení („Proč si vybrali ji a mě zase ne?“).

²⁷ Občanské sdružení Návrat pořádá seznamovací pobyty dětí a dospělých, děti nejsou předem „přiděleny zájemcům“; v Diagnostickém centru v Bratislavě si zase rodiče přišli hrát s celou skupinou dětí, šli s nimi na dvůr či vycházku a tak se s dítětem seznamovali. Právě na základě podobných konkrétních situací se dá lépe než administrativně posoudit, jestli se dítě a rodiče „našli“. Úřady bohužel v současnosti nejsou těmto přímým, ale anonymním kontaktům nakloněny.

²⁸ Je zajímavé, že na základě přímého kontaktu s jedním dítětem je žadatel schopen přijmout i jeho mladšího sourozence, a to dokonce než se narodí (během gravidity jejich matky).

- S největší pravděpodobností bude mezi žadateli víc těch, pro které je osvojení na nějaký čas zajímavým tématem, ale není jejich životním přesvědčením.

Shrnutí

Motivace žadatelů o svěřeni dítěte do náhradní rodinné výchovy je různorodá a pestrá. O některých motivech víme, žadatelé je někdy dávají najevo až demonstrativně, jiné motivy jsou skryté a utajované. Některé motivy si žadatelé uvědomují, jiné vycházejí z jejich nevědomí. Velkou roli při rozhodování hraje žena-potenciální matka. Mezi představami žadatelů (zejména v případě adopce) a skladbou osvojitelných dětí existuje nepoměr. Dilema „dítě pro rodiče“ versus „rodiče pro dítě“ zřejmě nemá jednoznačné řešení. Ukazuje se, že metoda „rodiče pro dítě“ dětem nad šesti let²⁹ nevyhovuje; také v případě dětí s postižením a dětí jiné než bílé rasy není tato metoda dostatečně funkční.

Podstatnou součástí spojení života náhradní rodiny s životem dítěte by měla být jednak odborná příprava zájemců (včetně identifikace jejich skutečných motivů a uvedení jejich očekávání na pravou míru), jednak příprava dítěte (a zrealnění jeho očekávání). Tak se sníží riziko selhání na obou stranách. Tomuto procesu „spojování životů“ může (v konkrétních případech) předcházet i neformální kontakt dítěte se žadateli, kteří se zatím nerozhodli, zda o náhradní rodičovství skutečně stojí.

29 Počet žadatelů, kteří chtějí dítě do tří let, a počet „volných“ dětí tohoto věku tvoří poměr 3 : 1. Jen jednomu ze tří žadatelů se může jeho představa naplnit.

Náhradní rodič – odbornost, nebo lidství?

Dilema

„Ani dvě vysoké školy neudělají z člověka rodiče. Ani náhradního. Znáám několik dětí, jejichž rodiče jsou kvalifikovaní odborníci – psychologové, učitelé, lékaři... Hruža.“ „Když se zeptáte tří odborníků, jak řešit určitý výchovný problém, dostanete čtyři teoreticky zdůvodněná řešení. Když chybí ‚zdravý selský rozum‘ a vztah, odbornost nepomůže.“ „Toho, kdo nebyl vychovaný z domova, škola vychovávat nenaučí!“

„Náhradní rodičovství je natolik vážná věc, že ho nemůžeme svěřit amatérům. Mnohé náhradní rodiny selhávají. Proč? Protože nestačí jen chtít, ale musí se i vědět!“ „Potenciální náhradní rodiče si vytvoří iluze o dítěti a těm potom věří. Odborná příprava je prevencí před zklamáním z nenaplněných snů.“ „Když náhradní rodič nerozumí tomu, co dítě prožívá, může – navzdory dobré vůli – dítěti velmi ublížit. Vzdělání mu pomůže k tomu, že lépe porozumí adaptačním a vývojovým problémům dítěte.“

Dominik

Ačkoli mám vůči vzdělávacímu a výchovnému programu PRIDE³⁰ mnohé odborné i osobní výhrady, jedno musím přiznat: právě díky tomu, že jsem se zúčastnil prvního běhu přípravy slovenských trenérů a vedl jsem několik „výcvikových“ skupin, poznal jsem mnoho skvělých náhradních rodičů a úžasných vychovatelů. A manželé Malinovi, profesionální náhradní rodiče, patří k nim.

30 Americký program, kterým na Slovensku procházejí především žadatelé o osvojení a pěstounství, profesionální náhradní rodiče i pracovníci dětských domovů.